

НАУКОВА СПАДЩИНА АНТАЛА ГОДИНКИ (1864 – 1946) У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ КРАЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗАКАРПАТТЯ (ДО 80-РІЧЧЯ З ДНЯ СМЕРТІ ВЧЕНОГО)

Оксана Ферков¹

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри археології, етнології та культурології,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, Україна

Email: oksanaferkov@uzhnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-8546-401X>

У статті розглядається наукова спадщина Антала Годинки (1864 – 1946) у контексті розвитку краєзнавчих досліджень Закарпаття. Авторка подала біографічні дані вченого, етапи формування його наукових інтересів. Проаналізовано основні праці, що репрезентують русинську тематику спадщини А. Годинки. Особливу увагу приділено використанню широкої архівної бази, а також внеску А. Годинки у введення до наукового обігу документів з історії Мукачівської греко-католицької єпархії. Авторка зауважує, що попри окремі неточності, цінність праць А. Годинки полягає у систематизації та введенні до наукового обігу значного масиву джерел і документів, що підвищує їхню актуальність для сучасних дослідників. Важливо зазначити, що вчений не ставив за мету безпосереднє вивчення господарського життя населення, а розглядав його у ширшому контексті інших історичних явищ. Його праці з тематики економіки та соціальних відносин, які він сам визначав як короткі замітки, містять цінні джерельні та статистичні дані, що можуть доповнювати вже відомі факти з історії Закарпаття та його населення. Серед усіх напрямів досліджень А. Годинки особливо яскраво і повно втілювалося його краєзнавче вивчення історії Мукачівської греко-католицької єпархії. Саме через цю працю вчений зміг комплексно відобразити специфіку історії русинських комітатів Угорщини. Наявна джерельна база та історіографічний матеріал свідчать про потребу подальшого опрацювання рукописних матеріалів А. Годинки й поглибленого аналізу його краєзнавчих та джерелознавчих підходів. Особливо варто відзначити збереження пам'яті про неординарну постать вченого: в Угорщині його ім'я носить Русинське об'єднання інтелігенції, що засвідчує визнання його ролі у розвитку русинських студій та національно-культурного життя спільноти, а в Україні з 2001 р. в місті Берегове функціонує Науково-дослідний центр мовознавства імені Антала Годинки, діяльність якого спрямована на вивчення мовних і культурних процесів регіону. Стаття підкреслює значення спадщини А. Годинки для сучасної української історичної науки, зокрема краєзнавчих і джерелознавчих студій, та демонструє її потенціал для переосмислення історії населення, культурного розвитку та соціальних процесів Закарпаття.

Ключові слова: А. Годинка, Закарпаття, краєзнавство, історіографія, Мукачівська єпархія, русини, Ужгородська унія 1646 р.

Постановка проблеми. Вивчення історії рідного краю є важливою складовою формування історичної свідомості та наукового світогляду особистості. Усвідомлений інтерес до минулого території, на якій відбувалося становлення людини, сприяє глибшому розумінню соціокультурних процесів, тягlosti історичного розвитку та особливостей регіональної ідентичності. Закарпаття становить особливий інтерес для дослідників з огляду на складність історичних процесів, що відбувалися на цій території, а також на її мультикультурний і поліконфесійний характер. Історія краю здавна привертала увагу науковців, сформувалися різноманітні дослідницькі традиції. Значний внесок у вивчення історії та культури Закарпаття зробили вчені – представники угорської історіографії XIX – початку XX ст. Серед таких дослідників виділяється постать Антала Годинки, науковий доробок якого залишається актуальним для сучасних історичних, зокрема краєзнавчих студій.

Незважаючи на значний науковий доробок Антонія Годинки, його спадщина й досі залишається недостатньо систематизованою та інтегрованою в

сучасний науковий обіг. Проблема полягає у фрагментарності досліджень, присвячених діяльності вченого, а також у відсутності комплексного аналізу його історичної концепції та краєзнавчих підходів у контексті сучасних історіографічних, краєзнавчих і джерелознавчих студій. Більшість праць А. Годинки використовуються як окремі джерела фактологічної інформації, тоді як їх методологічний потенціал, принципи роботи з архівними матеріалами та регіональне бачення історичного процесу залишаються поза належною увагою.

В контексті поступу вітчизняної історичної науки постає необхідність переосмислення внеску Антала Годинки у розвиток краєзнавчих студій Закарпаття. Його праці демонструють зразок комплексного регіонального аналізу, в якому поєднано історію, церковні студії, соціально-економічні спостереження та етнокультурні характеристики населення краю. Для сучасного краєзнавства це є важливим прикладом науково обґрунтованого підходу до вивчення локальної історії на основі широкої джерельної бази.

А. Годинка систематично вводив до наукового

¹ © Ферков О.

обігу документи з архівних фондів Відня, Риму, Ватикану, Будапешта та регіональних архівосховищ. Його публікації документів, а також підготовлені, але не оприлюднені рукописні матеріали, зокрема ті що збережені в колекції Угорської Академії наук, становлять вагомий джерелознавчий потенціал, який і сьогодні може бути використаний для ревізії окремих положень історії Закарпаття.

Метою статті є висвітлення та узагальнення краєзнавчої спадщини Антала Годинки, аналіз його підходів до вивчення аспектів історії сучасного Закарпаття, а також визначення значення його доробку для розвитку сучасних вітчизняних регіональних студій.

Стан дослідження проблеми. Дослідження наукового доробку, зокрема і праць русинської тематики, має певну історіографічну традицію.

Після смерті А. Годинки в середовищі вчених Угорщини були оприлюднені кілька біографічних нотаток про видатного вченого. Не забували про свого славетного професора й у Печському університеті [Sziklay, 1978]. Втім на території Закарпаття, якому вчений присвятив значну частину своїх досліджень, його постать тривалий час зазнавала ідеологічно зумовленої критики, а його історична концепція трактувалася неоднозначно. У радянський період праці Антала Годинки зберігалися у спецфондах, що суттєво ускладнювало їх об'єктивне осмислення. Лише у 1990-х роках дослідники повернулися до них як до цінних історичних джерел.

Вагомий внесок у реабілітацію наукової спадщини вченого здійснили угорські дослідники [Emlékkönyv, 1993], зокрема Іштван Удварі [Удварі, 1989, с. 263–303; Удварі, 1992, с. 122–125.; Удварі, 1992а; Удварі, 2000; Удварі, 2003, с. 9–10; Удварі, 2004, с. 9].

Серед українських істориків також проявився інтерес до спадщини А. Годинки, так спробу аналізу історичної концепції вченого здійснили професор Дмитро Данилюк [Данилюк, 1997] та О. Ферков [Ткачук, 1998, с. 180–183; Ткачук, 1999, с. 154–159; Ферков, 2004, с. 63–72.; Ферков, 2005, с. 41–46; Ферков, 2006, с. 95–104; Ферков, 2012, с. 238–251]. Науковий доробок А. Годинки зокрема краєзнавчої проблематики широко використовується сучасними дослідниками історії Закарпаття [Фенич, 2005, 2020, 2022; Штерр, 2012].

Отже, на сьогодні вивчення наукового доробку Антала Годинка залишається фрагментарним і внутрішньо диспропорційним. Попри те, що науковці різних країн зверталися до його спадщини та високо оцінювали внесок вченого в історіографію, лінгвістику, етнографію, рівень опрацювання окремих складових його творчості суттєво різняться. Зокрема, здобутки А. Годинки у сфері славистики отримали належне висвітлення: введено до наукового обігу значну частину рукописної спадщини, ґрунтовно проаналізовано лінгвістичні аспекти його джерелознавчих праць.

Низка важливих напрямів його наукової діяльності залишається недостатньо опрацьованою. Передусім це стосується русинської проблематики та студій з історії Мукачівської єпархії, які не стали предметом комплексного історіографічного аналізу. Відсутність

цілісного дослідження цих аспектів зумовлює наявність суттєвих прогалин у розумінні еволюції історичної концепції А. Годинки та місця його праць у розвитку регіональної церковної та краєзнавства в цілому.

Наявна джерельна база та історіографія дозволяють здійснити комплексне дослідження наукової спадщини Антонія Годинки, водночас засвідчуючи потребу подальшого опрацювання його рукописних матеріалів і поглибленого аналізу краєзнавчого та джерелознавчого аспектів його діяльності.

Окремо слід відзначити збереження пам'яті про неординарну постать Антала Годинки на сучасному етапі. В Угорщині його ім'я носить Русинське об'єднання інтелігенції (угор. Ruszin Értelmiségi Egyesület), що засвідчує визнання його ролі у розвитку русинських студій та національно-культурного життя русинської спільноти. Крім того, з 2001 року в Україні, у місті Берегове функціонує Науково-дослідний центр мовознавства імені Антала Годинки (угор. Hodinka Antal Nyelvészeti Intézet), діяльність якого спрямована на дослідження мовних і культурних процесів регіону.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці XIX – на початку XX ст. серед провідних учених Угорщини особливо вирізнялася постать Антал Годинка (1864 – 1946). Його науковий доробок став вагомим внеском не лише в угорську історіографію, але й у культурний та інтелектуальний розвиток Закарпаття. Сучасники характеризували його як одного з «наймудріших представників офіційної історіографії...». [Pérenyi, 1965, p. 1403].

Народився Антал (Антоній) Годинка 13 січня 1864 р. у селі Ладомірова Земплінського комітату (сучасна Словаччина) у сім'ї греко-католицького священника [Révai, 1914, p. 164].

Домашня освіта, виховання у душі високої моральності та свідоме відстороненість від матеріальної розкоші суттєво вплинули на формування його світогляду і визначили життєві орієнтири. Подібно до батька, він прагнув присвятити себе духовному служінню, тому після завершення навчання в Ужгородській гімназії та Мукачівській семінарії у 1882 р. продовжив освіту в Будапештській Центральній Теологічній Академії [Удварі, 1992, с. 3].

Навчаючись тут, на кафедрі гуманітарних наук, він відвідував лекції з історії та слов'янської філології. Поступово його інтерес до історичної проблематики, зокрема до церковної історії, дедалі поглиблювався. Уже в 1887 р. з'явилася його перша наукова праця, присвячена боснійським богомолам [Hodinka, 1887]. Того ж року він завершив навчання у Будапешті.

Після закінчення студій майже рік А. Годинка жив у батьків у селі Сокирниця на Мараморощині. У середовищі простого народу у нього зародився інтерес до живої народної мови русинів: уважно придивлявся до мовної практики повсякденного спілкування та поглиблено вивчав літургійну традицію греко-католицької церкви.

У 1888 р. А. Годинка повернувся до Будапешта, де розпочав наукову діяльність в Угорському Національному музеї, опинившись у сприятливому середовищі для архівних і джерелознавчих пошуків. Його здібності та ерудиція привернули увагу

авторитетних учених того часу, і вже за рік він продовжив освіту у Відні, вступивши до Австрійського історичного інституту. Серед основних навчальних дисциплін він обрав дипломатику, палеографію та слов'янську філологію [Perényi, 1965, p. 1403].

Ставши учнем одного з найвизначніших славістів тієї доби – Ватрослава Ягіча, А. Годинка долучився до масштабної роботи зі збирання та дослідження джерел раннього періоду історії Угорщини. Опрацювавши значний масив слов'яномовних документів, у 1891 р. А. Годинка захистив докторську дисертацію на тему: «Джерела і перший період історії Сербії» [Hodinka, 1891].

У Відні молодий дослідник познайомився з Лайошем Таллоці, відомим угорським ученим-славістом, директором архіву Спільного Австро-Угорського Міністерства фінансів. А. Годинка вирізнявся надзвичайно широкою ерудицією: він досконало володів українською, російською, сербською, німецькою мовами, знав середньовічну церковнослов'янську та латину, а також, безперечно, угорську й русинську мови, що й забезпечило йому визнання серед фахівців. Таким чином, Л. Таллоці залучив А. Годинку до реалізації масштабного наукового проєкту, присвяченого вивченню угорсько-південнослов'янських взаємин доби середньовіччя. Уже в 1892 р. А. Годинка обійняв посаду наукового співробітника Імператорської Королівської бібліотеки у Відні, де з перервами працював до 1906 р. У 1895 – 1896 рр. на стипендію Угорської академії наук працював в архівах Риму [Удварі, 1992, с. 4]. Результатом пошуків у архівах Риму та Ватикану стала стаття про унію 1646 р., опублікована у 1896 р. [Hodinka, 1896, p. 497–499].

Вирішальним етапом у становленні А. Годинки як історика став період його співпраці з Л. Таллоці та В. Ягічем. Саме тоді він виявив і підготував до публікації слов'янські літописи – важливі першоджерела з історії угорського заселення Паннонії, а також уклав джерелознавчий збірник «Архів хорватських прикордонних фортець». У 1905 р. йому було присвоєно звання приват-доцента філософського факультету Будапештського університету. Відтоді розпочалася його систематична викладацька діяльність, яку він органічно поєднував із науковими студіями. А. Годинка досяг значних успіхів у педагогічній сфері, здобувши повагу колег і щирі прихильність студентів.

З 1906 р. він викладав у Братиславській академії права [Emlékkönyv, 1993, p. 9], а з 1912 р. читав курси угорської та загальної історії у Братиславському університеті. Як педагог А. Годинка вирізнявся ґрунтовністю, умінням захоплювати подати матеріал, логічною послідовністю викладу та блискучою пам'яттю. У цей час міжнародна ситуація в Європі загострювалася, і більшість держав була втягнута у вир подій Великої війни. Попри складні політичні й соціальні обставини, А. Годинка уважно стежив за розвитком подій, залишаючись відданим своїй науковій і педагогічній праці.

Після розпаду Австро-Угорської монархії восени 1918 р. постало питання про подальшу долю Братиславського університету. Заклад, що мав виразну

проугорську орієнтацію, не міг функціонувати в межах новоутвореної Чехословацької держави. А. Годинці запропонували роботу в Празькому університеті, однак він відмовився і продовжив викладацьку діяльність в Угорщині у переведеному до м. Пейч університеті. Новостворений заклад розпочав роботу у 1923 р. Тут учений зосередився на дослідженні історії міста, навколишнього регіону та південної Угорщини загалом. Результати своїх студій він публікував у місцевих виданнях (зокрема, у журналі «Dunántúl»). Окремо було видано працю, присвячену історії міста Пейч періоду 1686 – 1701 рр. [Hodinka, 1942]. У ній дослідник розглянув добу турецького панування, охарактеризував політичні умови, економічний розвиток і культурне життя міста.

У братиславський і пейчський періоди можливості для систематичних архівних досліджень були суттєво обмежені, що зумовлювалося зміною державних кордонів і політичних впливів. Спираючись на вже зібраний документальний матеріал, А. Годинка публікував статті на сторінках «Західно-угорських новин», «Греко-католицького вісника» та інших видань. Поряд із науковою та викладацькою працею він активно займався громадською діяльністю, користуючись авторитетом серед колег і студентства. У 1933 р. його було обрано дійсним членом Угорської академії наук. У 1935 р. він вийшов на пенсію та переїхав до Будапешта, де продовжив наукову роботу, зосередившись на впорядкуванні великого масиву джерел, значна частина яких так і залишилася неопублікованою.

На початку 1940-х років А. Годинка знову звернув увагу на проблематику русинів та Закарпаття. У 1941 – 1943 рр. він очолював «Підкарпатське товариство наук» та активно брав участь у його роботі. Про останні роки життя вченого збереглися часом суперечливі відомості, і особливого наукового уточнення потребує період його перебування на Закарпатті. Водночас певну ясність у висвітленні цього періоду внесли науковці, які працюють із рукописною спадщиною А. Годинки. Значна частина матеріалів зберігається у рукописному відділі бібліотеки Угорської академії наук [Emlékkönyv, 1993, pp. 67–86, 263–266, 267–272, 273–282]. Деякі матеріали зберігаються у фондах Державного архіву Закарпатської області у м. Берегове, які фіксують відносини А. Годинки з керівництвом Мукачівської греко-католицької єпархії на початку ХХ ст. та висвітлюють окремі аспекти його наукових пошуків [Emlékkönyv, 1993, pp. 121–136].

Історик помер 15 липня 1946 р. у Будапешті. У 1997 р. на будинку, де він мешкав, встановлено пам'ятну дошку, а в Ужгороді одну з вулиць названо його іменем.

Русинська проблематика займає особливе місце в науковій спадщині Антала Годинки. Його праці у цій сфері мають суттєве значення для сучасних істориків і залишаються цінним джерелом для дослідження минулого русинів. Найважливіші роботи вченого зазначені у Загальній бібліографії Підкарпатського наукового товариства. [Загальна бібліографія, 1944, с. 148].

Вчений ґрунтовно досліджував історію русинів

Закарпаття, детально виклавши свої погляди у низці фундаментальних праць. До них належать: «Історія Мукачівської греко-католицької єпархії» [Hodinka, 1909], «Місцепроживання, господарство та минуле підкарпатських русинів» [Годинка, без дати; Hodinka, 1923; Годинка, 2000], «Матеріали до історії Ужгородського замку і домінії та міста Ужгорода» [Hodinka, 1918; Hodinka, 1999], «По дешто о наших матриках» [Hodinka, 1992, с. 71–78], «Книга писаних кирилицов документом угорських русинів» [Вибранні рукописи, 1992, с. 79–81], «Бокараши ци фарканови» [Вибрані рукописи, 1992, с. 97–139], «Грамотность и ученость наших священников до епископа Бачинского» [Годинка, 1935, с. 119–123] та «Епископ Михаил Мануиль Олшавський о релігійном положенню своей диоцезии» [Годинка, 1944, с. 177–188] та інші.

А. Годинка пропонував власні, відмінні від попередників, підходи до трактування середньовічної історії комітатів Північно-Східної Угорщини. Він аналізував процеси заселення русинами цих територій, господарське життя, соціально-економічні відносини, культурний та релігійний розвиток населення, систематизувавши знання про регіон у ширшому історичному контексті.

Головна праця Антала Годинка – «Історія Мукачівської греко-католицької єпархії» – на перший погляд, може здаватися дослідженням виключно церковного життя, проте насправді вона охоплює широку палітру історичних аспектів: культуру, соціально-економічні відносини, політичні процеси тощо. Тобто робота є ґрунтовним і комплексним дослідженням історії Закарпаття, в якому найбільш повно викладено історичну концепцію вченого.

Фактичний матеріал праці ґрунтується на документах, зібраних А. Годинкою в архівах Відня, Риму, Кошиць та Будапешта. Частина зібраних джерел була опублікована вже у 1911 р. під заголовком «Архів Мукачівської єпархії грецького обряду» [Hodinka, 1911], де подано 527 документів із періоду 1458 – 1715 рр. Матеріали для наступних томів залишилися в рукописному вигляді.

Однією з дискусійних проблем, до яких звернувся Антал Годинка, було питання заселення русинами території північно-східних комітатів середньовічного Угорського королівства. Актуалізація цієї теми була зумовлена його незгодою з поширеною серед частини місцевих авторів думкою про те, що Мукачівська єпархія нібито належала до семи єпархій, заснованих апостолами слов'ян Кирилом і Мефодієм. Така гіпотеза могла бути прийнятною лише за умови, що русини проживали на цих землях ще до приходу угорців. Хоча сучасник А. Годинки Тивадар Легоцький, спираючись на наявність у Березькому комітаті городищ та низки археологічних старожитностей, стверджував, що під час угорського завоювання краю тут уже проживали представники різних народів. Відтак А. Годинка займав обережнішу й критичнішу позицію. Заперечуючи тезу про автохтонність русинів і давність Мукачівської єпархії, стверджував, що ці припущення втрачать підстави, якщо довести незаселеність русинами краю на час угорського завоювання. Для цього він окреслював

етнографічні межі русинської території, показуючи, що русинське населення історично зосереджувалося лише в гірській смузі, яка простягалася від Мармарошини вздовж Бескидів, тоді як рівнинні райони були заселені волохами та угорцями. Отже, на його думку, русини не становили давнього автохтонного населення краю ще до приходу угорців [Hodinka, 1909, р. 59].

Антал Годинка зазначав, що твердження про заселеність краю до угорського завоювання спирається фактично лише на одне джерело – добре відомого у середовищі славистів анонімного баварського географа [Див про це: Войтович, 2009, с. 12–34]. Проте його перелік слов'янських племен із зазначенням кількості «міст» не дає підстав однозначно локалізувати їх на території пізнішого русинського розселення. Подібність окремих назв до згаданих у літописі Нестора, на думку дослідника, радше вказує на необхідність шукати їх у тих регіонах, які визначає сам Нестор. До того ж невідомими залишаються як точна дата створення джерела, так і час, до якого належать подані в ньому відомості. Відтак, навіть визнаючи можливість давнішого заселення цієї території, можна говорити лише про присутність слов'ян загалом, але аж ніяк не доводити, що ними були саме русини [Hodinka, 1909, р. 59].

Не підтримуючи теорію автохтонності русинів А. Годинка датував масове переселення на територію північно-східних комітатів із другої половини XIII ст. Прихильники ж версії про прихід русинів разом з угорцями, на його думку, спиралися переважно на *Gesta Hungarorum*, де згадується про русинів, які приєдналися до Алмоша. Історик допускав можливість існування такої групи, однак підкреслював, що її розселення мало спорадичний характер, а згодом ці поселенці стали замковими та коронними підданими [Hodinka, 1909, р. 61].

Отже, у його концепції розрізнялися два типи заселення: раннє, розпорошене – слов'янське (часів угорського завоювання), і пізніше – організоване переселення XIII ст., яке й сформувало русинський етнічний масив Закарпаття та стало важливим елементом його загальної інтерпретації історії регіону.

Свою концепцію про незаселеність Закарпаття русинами до кінця IX ст. угорський вчений підсилював цитатами з роботи візантійського імператора Костянтина, про русинські племена на східних схилах Карпат [Hodinka, 1923, р. 3]. За іншим джерелом – листом єпископа Бруно до німецького імператора Герніка II Святого (973 – 1024) за 1007 р., відомо «про рутенів... за Карпатами» [Hodinka, 1923, р. 13]. Тобто, у письмових джерелах А. Годинка не знайшов слідів проживання русинів на землях Верхнього Потисся раніше від середини XIII ст.

Таким чином, перше русинське поселення на території північно-східних комітатів середньовічної Угорщини вчений датував 1254 р. Це поселення у районі сіл Лесна та Чемерне у нижній частині етнографічної межі проживання русинів. Починаючи від правого берега річки Тиси, на лінії Вишково-Хуст, у бік північно-східної частини краю [[Hodinka, 1909, р. 64]. Місце кордону території заселеної угорцями та русинами з невеликими перервами, за визначенням

А.Годинки, співпадали з місцем стику горбистої місцевості з рівниною. Русинський мовний кордон співпадав з кордонами держави за часів династії Арпадовичів.

З хроніки Аноніма відомо, що угорці оточили свої володіння оборонними спорудами. А. Годинка поза жодними сумнівами зробив висновок: «Якщо ця територія не захищалася оборонними спорудами, то не було необхідності в обороні, тобто була пустою, незаселеною» [Hodinka, 1909, p. 64]. Кордони визначив вздовж лінії Хуст-Свалява-Сторожниця і далі у Земплінському і Шарішському комітатах.

В період татарського нашествия ці укріплення були зруйновані, тому за дорученням короля Бели IV розпочалося зведення нових, кам'яних замків. Це дало початок заселенню спустошених земель. У цей час зять угорського короля, Ростислав Чернігівський отримав, у дарунок замок Фузер (Füzér) у Земплінському комітаті, куди привів своїх земляків. Тут, у районі сіл Лесна і Чемерне, за джерелами, вперше згадано русинські поховання («sepulchra ruthenorum») [Hodinka, 1923, p. 14].

А. Годинка зазначав, що стосовно північно-східних комітатів Угорщини в принципі не можна говорити про автохтонність з правом на землю, а лише про пізніших переселенців, яких угорські документи називали «hospes» (гості). Угорські королі дарували їм значні привілеї, і вони «сподівалися тут на кращу долю, ніж у старій Батьківщині...». Дослідник обмежився джерелами, що свідчили про переселення русинів із Галичини, і, ігноруючи народні перекази та археологічні знахідки, від початку XX ст., дійшов висновку про незаселеність північно-східних комітатів Угорщини до приходу угорців наприкінці IX ст. Така концепція по-різному сприймалася у наукових колах. Деякі угорські історики-наступники А.Годинки активно підтримали цю теорію. У радянській і частково пострадянській історіографії саме ця концепція дослідника зазнавала найбільше критики. Його праці поміщені до спецфонду наукової бібліотеки Ужгородського університету і дослідники мали обмежений доступ до них.

Історик детально дослідив характер заселення: воно відбувалося не від кордонів углиб країни, а від лінії укріплення до кордонів. Найдавніші поселення зосереджувалися вздовж головних транспортних шляхів. Поселенці-русини приходили не як єдина однорідна група, а як невеликі кріпосні громади з різних територій. Ці поодинокі поселення він обґрунтовував етнографічними ознаками русинів.

Таким чином, А. Годинка сформулював концепцію пізнього заселення русинами Північно-Східної Угорщини, процес поселення датував від середини XIII й до початку XVII ст. [Hodinka, 1923, p. 14]. На запитання про походження русинів у цьому краї він однозначно відповів: з-за Карпат – від бойків та лемків, оскільки серед них збереглися відповідні назви. Русини прибували не одночасно, а невеликими групами протягом століть.

А. Годинка ставив і інше питання: які причини спонукали людей переселятися в Угорщину? Він правильно припускав, що поштовхом до цього були не глобальні політичні події, а швидше за все повсякденні

відносини, що склалися з другої половини XIII ст. і до XVII ст. Переселення, на його думку, були переважно добровільними та обумовлені прагненням кращого життя. Селяни, у пошуках кращого життя, розселилися різними шляхами: одні рушили у степи, де згодом виникла Січ, інші – у незаселені карпатські ліси Угорщини. «Тут русини жили краще, мали більше свободи та привілеї, ніж у старій Батьківщині» – таку думку висловлював історик [Hodinka, 1923, p. 25].

Дискусія навколо часу й характеру заселення русинами комітатів Верхньої Угорщини породила інше питання, яке успішно дослідив А. Годинка, – соціально-економічне та господарське становище русинів у середньовіччі. Основними джерелами для нього стали урбаріальні реєстри, багаті на відомості про господарство та соціальні відносини населення.

Вчений вважав, що русини спочатку були вільними, а феодална залежність почала формуватися пізніше. Початок процесу закріпачення він датував XVI ст., коли «німецькі царі сіли на мадярський трон» і почали наполегливо вимагати від угорського сейму стягувати десятину з русинів [Hodinka, 1923, p. 20]. А. Годинка навів приклади подібних заходів: «...про русинів згадується вже у рішеннях сейму 1484 і 1495 років, ...угорські стани звільнили рутенів і волохів від сплати десятини, ...пояснюється це тим, що вони віддають десятину своїм священникам...». Процитував також документи 1563, 1566, 1567, 1569, 1572-х рр., які подібного характеру і змісту до попереднього [Hodinka 1923, p. 21].

Вчений зауважує, що відносини між королем і станами носили досить напружений характер. Так, у 1572 р. сейм відмовився ухвалити рішення про оподаткування русинів. Король обурився: «Дуже дивно..., що угорці, справжні, природні жителі країни, мусять сплачувати «dica» і десятину, а русини й волохи – ці чужинці... звільнені від цих тягарів...» [Hodinka, 1923, p. 27]. Угорські Станові збори не надали цьому особливої уваги та обґрунтовували свої рішення законами короля Матяша та Владислава II про звільнення русинів від податків. Дослідник при цьому виправдовував угорські стани, характеризуючи їх як захисників селян-русинів, хоча це не відповідало історичній дійсності.

На основі урбаріальних списків XVII ст. А. Годинка дослідив господарське становище русинів: розвиток тваринництва, форми й види повинностей, обов'язки селян щодо власників. Він підкреслював, що тваринницьке господарство завжди було мірилом багатства русина: кожен «залежний (jobbágy) мав багато худоби, крім дрібної» [Hodinka, 1923, p. 27]. Дослідник наводив статистичні дані за 1600, 1625, 1648, 1675 та 1682 рр. по чотирьох комітатах Північно-Східної Угорщини, які засвідчують рівень життя селян.

А. Годинка зупинив свою увагу на системі оподаткування та відробітків. Основою всіх платежів і повинностей була земельна ділянка селянина (telek), за якою визначалися обсяги податків. «Усякий податок чи відробіток сплачували за земельним наділом. Телек був основою оподаткування в усіх володіннях краю, але їх величина відрізнялася по домініям. Види повинностей і податків були неоднаковими, крім

державного податку – цензусу (census). Від нього звільнялися лише священники та головні кенези (főkenéz)» [Hodinka, 1923, p. 36]. Натуральний податок часто замінювався грошима. Вчений перерахував усі види натурального податку та їхню загальну грошову вартість по Ужгородській, Мукачівській і Маковецькій домініях, включно з оранням, сівбою, збором урожаю та іншими роботами на землі.

А. Годинка дослідив невеликий часовий відрізок розвитку конкретної господарської території – Ужгородської домінії. В окремії праці під заголовком «Додатки до історії Унгварського замку і домінії та міста Унгвар» [Hodinka, 1918; Hodinka, 1999.] на основі урбаріальних списків XVII ст. провів систематичний аналіз економічного життя домінії. Хоч дослідження відносно невелике за обсягом, воно стало логічним продовженням проблематики історії міст краю, започаткованої ще у першій третині XIX ст. Й. Балайті та в другій половині XIX ст. К. Мейсарошем. А. Годинка пішов далі своїх попередників, провівши дослідження на якісно новому, методологічно вищому рівні, дослідив достовірні джерела з господарського життя міста XVII ст. Хоча він не створив комплексну працю з історії міста, не ставив перед собою таку мету, втім завдяки детальному аналізу урбаріїв заповнив окремі прогалини в загальній картині минулого Ужгорода. Сучасні краєзнавці часто опираються саме на цю працю А. Годинки.

Отож, за урбаріями 1631, 1684, 1685 і 1691 рр. А. Годинка детально описав господарське становище регіону, перерахував усі млини, рибні ставки, виноградники, ліси, корчми та інші господарські об'єкти, що дозволяє відтворити повну картину життя Ужгородської домінії в XVII ст.

Дізнаємося, що в місті Ужгород у 1631 р. проживало 824 особи, не враховуючи замкових слуг та немешів (шляхтичів – *аem.*) [Hodinka, 1918, p. 22]. За даними урбарію 1691 р. у місті налічувалося 10 вулиць та 266 будинків [Hodinka, 1918, p. 27]. Порівняння цих даних за 60 років (1631 – 1691 рр.) свідчить про збільшення кількості будинків на 60 одиниць.

Списки 1690 р. містять важливі відомості про характер господарської діяльності населення міста, зокрема про кількість худоби. Так, зазначено, що 70 жителів утримували 11 коней, 86 волів, 65 корів, 45 телят, 337 свиней, 42 поросят і 30 овець [Hodinka 1918, p. 73, 78]. Це свідчить про переважно сільсько-господарський характер зайнятості населення Ужгорода, водночас підкреслюється недостатній розвиток конярства. Основним заняттям ремісників було виготовлення знарядь праці та предметів споживання, а також їхня місцева торгівля. Характер міста А. Годинка охарактеризував як «не панський, а ремісничий... і сільськогосподарський» [Hodinka, 1918, p. 83]. Таке поєднання ремісничої та сільськогосподарської діяльності було типовим для міст середньовічної Європи. Ужгород не особливо відрізнявся від інших провінційних, приватно-власницьких містечок Угорщини.

Загалом, зауважимо, що дослідження А. Годинкою урбаріїв XVII ст. та інших джерел має важливе значення для різних галузей науки, так до прикладу на основі цих матеріалів угорські мовознавці 70–90-х рр.

XX ст. досліджували лінгвістичні особливості русинської мови XVII – XVIII ст. [Удварі, 2000].

Серед усіх напрямів наукових студій А. Годинки його краєзнавчий доробок найповніше і найвиразніше втілюється у вивченні історії Мукачівської греко-католицької єпархії. Саме через цю працю вчений зміг комплексно показати специфіку історії комітатів Угорщини заселених русинами.

А. Годинка опублікував фундаментальну працю «Історія Мукачівської греко-католицької єпархії» [Hodinka, 1909]. Це було складне та масштабне завдання, яке автор взяв на себе за підтримки Угорської академії наук, що оголосила конкурс на написання історії греко-католицької церкви в Угорщині. Для дослідження А. Годинка використав багатий масив джерел з архівів Відня, Риму, Кошиць, Будапешта та комітатських архівних сховищ. На підставі джерел А. Годинка реконструював історію, структуру єпархії, діяльність кліру, а також соціальні умови життя греко-католицького населення, що робить його працю надзвичайно актуальною для сучасних історичних і релігієзнавчих досліджень.

Виходячи з концепції пізнього заселення русинами Верхньої Угорщини, А. Годинка зазначав, що «документи 1254 р. свідчать про русинські поховання – *«sepulchra ruthenorum»*. З цього випливає, що хоча б одним поколінням раніше тут мали бути поселенці та вже мали б мати своїх священників...» [Hodinka 1909, p. 75]. В урбаріях другої половини XV ст. згадуються священники, яких називали «батько» (*«bátykók»*), проте немає повідомлень про наявність церков чи постійних вірників грецького обряду. Русини отримували духовну опіку з сусіднього Перемишльського єпископства до того часу, поки король Угорщини Матяш Корвін грамотою від 14 серпня 1458 р. не наділив особливими правами Луку, настоятеля Мукачівського монастиря.

Таким чином, А. Годинка не поділяв думку дослідників, які вважали Мукачівську єпархію давньою, і відносив її становлення до кінця XV ст. Час утворення єпархії він визначав у проміжку 1426 – 1458 рр., адже перша крайня дата відповідає створенню грамоти Ф. Корятовича, у якій ще не згадується єпархія. У грамоті короля Матяша 1458 р. Лука зазначений як «настоятель монастиря св. Миколая біля Мукачева» [Hodinka, 1911, p. 12], тоді як його наступник Іоанн уже мав звання єпископа.

Питання виникнення Мукачівської єпархії залишалось недостатньо окресленим навіть на початок XX ст., що помічаємо і в працях А. Годинки. Він наводив відомі на той час позиції щодо цього питання. Зокрема, серед істориків краю XIX ст. деякі автори (І. Лучкай, І. Дулішкович) підтримували думку про заснування єпархії подільським князем Федором Корятовичем [Hodinka, 1909, p. 90–175]. Інші вчені, серед яких І. Базилович та Ю. Жаткович, акцентували на давньому походженні єпархії та пов'язували її з семи Паннонськими єпархіями, нібито заснованими святими Кирилом і Мефодієм. Сам А. Годинка дотримувався позиції, що Мукачівську єпархію створено не раніше середини XV ст., що підтверджується наявними джерелами.

Історик пов'язував минуле єпархії зі Свято-

Миколаївським монастирем на Чернечій горі біля Мукачева, який слугував резиденцією всіх єпископів аж до 1751 р. Першим письмовим джерелом, у якому згадується монастир, була дарча грамота 1360 р., авторство якої приписували подільському князю Федору Корятівичу. У ній зазначено, що 8 березня 1360 р. князь заснував на Чернечій горі монастир на честь Святого Миколая і поселив у ньому руських монахів. На їхнє утримання князь передав села Бобовище та Лавки з правом збору податків із селян цих поселень. Хоча грамота була підтверджена 1631 р., вже наприкінці XVIII ст. її достовірність викликала сумніви. А. Годинка аргументовано доводив, що грамота Ф. Корятівича є фальшивою, створеною лише після смерті князя (1414 р.), приблизно між 1418 – 1425 рр., імовірно самими ченцями монастиря. До 1458 р. ця грамота вже існувала, проте в ній ще немає жодної згадки про Мукачівську єпархію [Hodinka, 1909, р. 173]. Відтак, заснування монастиря не слід відносити не до середини XIV ст.

Для обґрунтування підробленості грамоти 1360 р. А. Годинка додатково процитував уривки з окремих документів, що стосуються особи Федора Корятівича. Зокрема, у 1401 р. король Сигізмунд називає його «dux Podolie et dominus de Monkács», а у 1419 р. – «gubernator castri nostri Munkács» (губернатор нашого замку Мукачево) [Hodinka, 1909, р. 151]. Тобто, Корятівич не міг видати грамоту у 1360 р., якщо прибув до Угорщини не раніше кінця XIV ст. – наголошував вчений. Авторство грамоти А. Годинка приписував самим монахам, які прагнули закріпити за собою права на збір десятини та інших повинностей із селян округи.

Мукачівська єпархія, за висновком дослідника, була утворена між 1426 і 1458 рр., відтоді, як у документах з'являються згадки про єпископів монастиря. Починаючи з 1498 р. і аж до 1551 р. джерела не містять відомостей про Мукачівський монастир та його єпископів. А. Годинка припускав, що протягом цих 53 років у русинів, можливо, не було єпископів.

Тривалий час місцеве русинське населення запрошувало єпископів з інших регіонів, насамперед із Галичини. Частими були випадки, коли монахи Мукачівського монастиря вирушали до Галичини для висвячення [Hodinka, 1909, р. 236]. У деяких випадках монахи та священники могли обирати єпископом того, кого визначив наступником попередній єпископ. «Майже завжди нових єпископів мав затвердити на цій посаді король (особливо від XVII ст.), що надавало цьому процесу більшу правову вагу, ніж їх обрання чи успадкування посади від попередника», – підкреслював А. Годинка [Hodinka, 1909, р. 236].

Поступово юрисдикція Мукачівських єпископів розширювалася на більші території. Цей процес був тривалим, оскільки окремі священники та землевласники краю чинили опір діяльності єпископів. До кінця XVI ст. Мукачівська єпархія мала вплив не лише на Мукачівську домінію, а й на вісім менших землеволодінь.

Угорський дослідник неодноразово підкреслює у своєму дослідженні, що православні священники прирівнювалися до залежних селян: «Їхнє становище

дедали погіршувалося, поки зрештою стало абсолютно неприпустимим. Уже з королівської петиції 1569 р. видно, що єпископ і монахи не могли ні проживати, ні здійснювати юрисдикцію, хоча тоді маєток ще перебував у руках короля». Мукачівський єпископ залишався без доходів і надалі залежав від волі землевласників. [Hodinka, 1909, р. 257].

Вивчаючи матеріали розслідування справи про переслідування єпископа Василя Тарасовича 1642 р., які віддзеркалюють взаємовідносини Мукачівських єпископів із володарями Мукачівського замку починаючи від 1573 р. А. Годинка підкреслив, що доля єпископів у буквальному сенсі залежала від волі магнатів. Коли ті забажали, вони виселяли єпископа з маєтку, керуючись принципом, який висловив Баллінг у листі до державного судді Другета 18 січня 1641 р.: «Хто призначив, той і може позбавити» («a ki beállatta, priválhatja is») [Hodinka, 1909, р. 257]. Тобто доля єпископа повністю залежала від волі місцевого магната або «замкового господаря». Навіть без формального судового процесу, володар замку міг «виселити» або позбавити єпископа посадових прав просто на власний розсуд, оскільки саме він його «встановив» у цьому положенні чи мав реальний контроль над маєтком і ресурсами єпископа. Це підкреслює крайню вразливість Мукачівських єпископів: формально вони мали церковний статус, але фактично – їхня влада та безпека залежали від світських господарів.

З цього становища для священників був один вихід – з'єднання із римо-католицькою церквою. Таким способом вчений обґрунтовував необхідність церковної злуки.

Бачимо, що матеріальне і духовне становище русинського духовенства у період середньовіччя було складним. Даній темі А. Годинка виділив окрему розвідку під заголовком: «Як наші духовники проживали» [Вибрані рукописи, 1992, с. 35–56]. На основі документів XVII ст. вчений описав життя русинських священників до і після унії 1646 р., перерахував усіх відомих священників краю, окремо по округах домінії Верхньої Угорщини.

Перші згадки про церковні землі (fundus) знайшов у листі короля Леопольда I (за 23 серпня 1692 р.). Наукову цінність має інформація про священників Мукачівської, Унгарської, Гуменської, Шарішської (Маковецької) домінії. Автор навіть порівняв дані про величину земельних наділів, кількість худоби з різних років XVII ст.

Безперечно, матеріальне і духовне положення русинських священників у XVII – XVIII ст. було скрутним, але відрізнялося від становища простого селянина. Якщо внаслідок змін, пов'язаних з унією 1646 р. становище священників покращилося, то кріпосні селяни залишилися у скруті. Яке ставлення А. Годинки до унії 1646 р., чи бачив він у цій події початок змін в економічному житті русинів?

Угорський історик схильний був вважати, що «для русинів унія була не метою, а тільки засобом досягнення свободи» [Hodinka, 1909, р. 255]. Докладно описав весь хід підготовки унії, перші спроби запровадження католицизму серед православних вірників Перемишльським єпископом А. Крупецьким

у 1614 р., яка завершилася цілковитою невдачею. Наголосив, що носіями ідеології уніатства стали Мукачівський єпископ В. Тарасович, виходець з Галичини, графиня Анна Якушич (вдова Яна Другета) та її брат – Егерський єпископ Георгій Якушич.

А. Годинка залишив гарний опис особи єпископа Василя Тарасовича, що доповнює відомості про процес підготовки унії. Так вчений підкреслив, що спочатку В. Тарасович видавав себе за прихильника православ'я і цим завоював прихильність князя Георгія Ракоці II, який визнав його у 1634 р. єпископом Мукачівським. Але, згодом, В. Тарасович переходить на бік уніатства, і Ракоці звинуватив його у зраді. У грудні 1640 р. єпископа арештовано, два роки був ув'язнений. А. Годинка процитував документи, які згадують В. Тарасовича вже як єпископа, а інформації з попередніх років його життя немає. Тому достовірно не можна описати всю його діяльність. У грамоті за 16 жовтня 1633 р. Ракоці пише: «...Тарасович – єпископ Мукачівської та Мараморошської грецької церкви, який...відбув до Молдови...для висвячення» [Hodinka 1909, р. 273]. У іншому документі від 5 січня 1634 р. той же Ракоці характеризує Тарасовича, як доброго знавця латині, інших мов, «обізнаний у теології, знає мистецтво і є високоморальною людиною» [Hodinka, 1909, р. 274]. Противники боялися його, але не могли сказати нічого поганого про нього. У протоколах розслідування справи В. Тарасовича писали, що він «...був рішучим, хоробрим, не таким, як усі русини...». Звільнений В. Тарасович дав обіцянку вірно служити князю і православ'ю, проте і після цього робив усе для поширення ідей унії [Hodinka, 1909, pp. 274–294]. Урешті-решт його було замінено православним єпископом.

Позитивним є те, що вчений зазначив неточності у працях своїх попередників стосовно дати унії. Джерела не дають однозначної відповіді на це запитання. У одних названо 1649 р., а в інших 1646 р. Зокрема, у зверненні шести вищих духівників до папи римського від 1652 р., говориться про унію 63-х священників в Унгварі у 1646 р. [Hodinka, 1909, р. 298]. Перераховуються її умови: 1) збереження грецького обряду у богослужінні; 2) рівні права та привілеї з римо-католицькими священниками; 3) священники самі обирають своїх єпископів, яких затверджує Папа римський.

Унію 1646 р. А. Годинка назвав Ужгородською, бо у цей час з'єдналися із римо-католицькою церквою православні священники комітатів Унг, Шарош, Землен, в основному піддані Другетів [Hodinka, 1909, р. 303].

Увесь період злуки православної церкви із римо-католиками на території Верхньої Угорщини А. Годинка датував з 1646 р., до першої половини XVIII ст. Другий етап унії почався 1664 р. Саме тоді, єпископ П. Партеній переніс свою резиденцію з Ужгорода до Мукачівського монастиря, з дозволу дружини покійного князя Ракоці II, Софії Баторі. Згодом, розпочався процес поширення уніатства у комітатах Берг, Угоча, Сотмар, Саболч, Південний Землен.

Яке ж значення мала унія і які були її наслідки? На думку А. Годинки унія була великою зміною у житті

русинів. Деякі дослідники вбачали в унії суто церковну подію, а за А. Годинкою, вона мала суспільні, політичні та господарські цілі, причини та наслідки. Втім, «якщо завдяки унії єпископи та священники здобули значні переваги, передусім матеріального характеру, порівняно з попереднім станом, то народ майже не відчув наслідків об'єднання з Римською церквою, оскільки для нього це майже не принесло жодної матеріальної користі. Духовний та морально-релігійний аспект унії народ фактично не усвідомлював» – підкреслює дослідник [Hodinka, 1909, р. 327].

Отже, дослідник визначив тривалий і складний характер прийняття основних положень унії серед населення краю, негативні та позитивні сторони цього акту, неприхильність православного, простого люду до чужої віри.

А. Годинка окремо зупинився на проблемі канонізації, узаконення Мукачівської єпархії, зокрема. Ця тематика відзначена в «Історії Мукачівської греко-католицької єпархії» [Hodinka, 1909, pp. 596–625], та й інших працях. Процес канонізації він розглядає, як боротьбу проти впливу Егерського єпископату і єпископів на внутрішні справи Мукачівської греко-католицької єпархії, датує цю боротьбу з 1646 до 1771 рік.

Активізацію руху за самостійність Мукачівської єпархії А. Годинка пов'язував з діяльністю єпископа М. Ольшавського, а пізніше, А. Брадача. За сприянням імператриці Марії Терезії папа Римський у 1770 р. повідомив імператрицю Марію Терезію про свою згоду на канонізацію Мукачівської єпархії [Hodinka, 1909, р. 622]. Угорський історик розповідав про тривалий і затяжний процес канонізації єпархії, про переговори між різними урядовими особами аж поки папа Климент XIV 19 вересня 1771 р. канонізував діяльність Мукачівської єпархії. У папській буллі вказано на те, що Мукачівського єпископа призначає король, так само як і інших католицьких єпископів, а папа Римський затверджує їх. Першим єпископом самостійної єпархії призначено А. Брадача, який скоро помер і його наступником став А. Бачинський. За тривалий період його діяльності упорядковано єпархію, вирішені конфлікти із римо-католиками тощо. Цього єпископа А. Годинка вважав одним з найвизначніших діячів церковного руху. Він «був удачливим, бо жив у той час, коли можна було і потрібно було пожнати плоди діяльності своїх попередників...» [Hodinka, 1909, р. 625]. Заслугою єпископа було і те, що він у серпні 1775 р., об'єднавши книгозбірню єпископа М. Ольшавського та бібліотеку єзуїтського колегіуму, заснував єпископську бібліотеку.

Антон Годинку, як вченого, цікавила участь русинів у визвольній війні угорського народу 1703 – 1711 рр., яку очолив князь Ференц II Ракоці [Hodinka, 1918; Hodinka, 1937]. Праці на цю тематику значно доповнюють краєзнавчу історіографію Закарпаття. А. Годинка дослідив урбаріальні реєстри доміній, які належали роду Ракоці, у тому числі Мукачівської, Чинадіївської тощо і підрахував приблизну кількість селян, які стали до війська Ракоці. «Якщо на 1704 р. число оподаткованих залежних селян

становило 1170, то кожен третій з них служив під прапором свого володаря. Русини були рушійною силою армії Ракоці, завжди були вірними його слугами» – пише угорський вчений [Hodinka, 1937, p. 24].

Краєзнавчу спадщину Антоній Годинка не можна зводити лише до історичних студій. Важливе місце в його доробку посідали етнографічні дослідження русинів Угорщини. Зокрема, у збірнику «Австро-Угорська монархія у словах і картинках» опублікував етнографічний нарис про русинів [Hodinka, 1900, pp. 401–418]. Дуже шкода але, відомості про інші праці етнографічного змісту до нас не дійшли, можливо подальші дослідження ще не вивченої частини рукописної спадщини вченого, дадуть нам нові відомості. Серед рукописів вченого, які зберігаються в рукописному відділі бібліотеки Угорської Академії Наук, є зібрання русинських народних пісень, котрі він підготував до видання. У 1922 р. А. Годинка відредагував том під заголовком «Сто наших народних пісень» [Удварі, 1992, с. 122–125]. Певне уявлення про етнографічні студії А. Годинки маємо завдяки дослідженню Ю. Турянці. Він у 90-х рр. XX ст. видав збірку «Пісні наших предків» [Годинка, 1993] та біографічну працю про А. Годинку [Турянця, 1993]. Це є прямим підтвердженням багатогранності наукових зацікавлень угорського вченого. Він був наполегливим джерелознавцем, сумлінним фольклористом, критичним дослідником історії, захоплювався народними звичаями русинського населення.

Висновки. Окреслена нами палітра наукових студій Антала Годинки далеко неповна. Він був компетентним дослідником, талановитим педагогом, доброзичливою людиною, якого любили студенти та поважали колеги. Його доробок у галузі історії русинів є перлиною історіографії та краєзнавства.

Учений володів розвиненим інструментарієм наукової критики, виявляв принципову вимогливість до попередників і критично переосмислював усталені історіографічні концепції. Саме така методологічна цілісність і глибина аналізу забезпечили його працям тривалу наукову вагу та значення для історичних і краєзнавчих студій для наступних поколінь вчених. Науковий доробок А. Годинки став відправною точкою для дискусій у багатьох темах у сучасній українській та угорській історіографії. Переглядаючи краєзнавчі, особливо церковно-релігійні праці останніх десятиліть, переконаємося, що автори активно використовують роботи А. Годинки та часто дискутують навколо тих питань, які порушував угорський вчений століття перед цим. Не втрачає своєї наукової цінності опублікована збірка джерел з минулого Мукачівської греко-католицької єпархії створила базу для критичного переосмислення середньовічної та ранньомодерної історії Закарпаття та суміжних регіонів. Невивчена частина рукописної спадщини вченого відкриває можливості для нових історіографічних і краєзнавчих студій, зокрема щодо формування регіональної ідентичності та міжкультурних контактів у Карпатському регіоні.

Список використаних джерел

- Hodinka Antal Emlékkönyv, 1993. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére / Szerk. Udvari István, Nyiregyháza, 455 p.
- Hodinka, Antal, 1887. *Egyházunk küzdelme a boszniai bogomil eretnekekel*, Budapest: Stephaneum, II, 114 p.
- Hodinka, Antal, 1891. *A szerb történelem forrása és első kora*, Budapest: Atheneum, 66 p.
- Hodinka, Antal, 1896. Jelentés a rutének Uniójáról, *Akadémiái Értesítő*, № 9. p. 497–499.
- Hodinka, Antal, 1900. Die Ruthenen, *Die Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*. Bd.5., Ungarn 2, Wien: Hof- und Staatsdruck, p. 401–418.
- Hodinka, Antal, 1909. *A munkácsi görögkatolikus püspökség története*, Budapest: MTA, VIII+856 p.
- Hodinka, Antal, 1911. *A munkácsi görögkatolikus püspökség okmánytára*. I köt. (1458 – 1715), Ungvár, 668 p.
- Hodinka, Antal, 1918. *Adalékok az Ungvári vár és tartománya és Ungvár város történetéhez*, Ungvár: Unió ny., 101 p.
- Hodinka, Antal, 1918a. *Gens fidelissima. II Rákóczi Ferenc beregmezei rutén jobbágyai az 1703 – 1711 szabadságharcban*, Ungvár: Unió ny., 29 p.
- Hodinka, Antal, 1923. *A kárpátaljai rutének lakóhelye, gazdaságuk és multjuk*, Budapest, 48 p.
- Hodinka, Antal, 1937. *II Rákóczi Ferenc és a "Gens fidelissima"*, Pécs: Dunántul, Pécsi egyetem kiadványa, 64 p.
- Hodinka, Antal, 1942. *Adalékok Pécs város történetéhez 1686 – 1701*, Pécs: Dunántul, Pécsi egyetem kiadványa, 31 p.
- Hodinka, Antal, 1999. *Adalékok az Ungvári vár és tartománya és Ungvár város történetéhez*, Ungvár: KMKSZ, 106 p.
- Perényi, József, 1965. Emlékezés Hodinka Antalról, *Századok*, 6, p. 1403.
- Révai Nagy Lexikona: az ismeretek encyklopédiája. 1914. X köt., Budapest: Révai, p. 164.
- Sziklay, László, 1978. Hodinka Antal a magyar szlavisztika úttörője (1864 – 1946), *Filológiai közlöny*. pp. 223–226.
- Вибрані рукописи Антонія Годинки 1992 / Hodinka Antal válogatott kéziratai / Szerk. Udvari István. Vasvári Pál társaság füzetei*. 11, Nyiregyháza, 189 p.
- Войтович, Л. В., 2009. «Баварський географ»: спроба етнологізації населення Центрально-Східної Європи IX ст., *Український історичний журнал*, № 5, с. 12–34.
- Годинка, А., 1941. Наши клерики в Тирнаві от 1722 до 1760 року, *Зоря – Hajnal*, Унгар, роч. 1., ч.1/2, с. 18–19.
- Годинка, А., 1993. *Пісні наших предків / Упорядник Турянця Ю.*, Будапешт-Ужгород: Інтермікс, 167 с.
- Годинка, А., 1934. Як жили давно наши русины, *Земледельській календар на год 1935*, Унгар, с. 47–49.
- Годинка, А., 1935. Грамотность и ученость наших священников до епископа А. Бачинского, *Земледельській календар на высокосный 1936 год*, Унгар, с. 119–123.
- Годинка, А., 1944. Епископ Михайль Мануиль Олшавській о релігійном положенню своєї діоцезії, *Литературна неделя*, Унгар, р.4., ч.10, с. 177–188.
- Годинка, А., 2000. *Утцюзнина, газдувство, прошлость южнокарпатських русинов написаув еден Сокрыницькій Сирохман*. / Підгот. І.Удварі. Репринтне вид., Ніредьгаза: IMI PRINT KFT, 103 + 33 с.
- Годинка, А., б.д. *Утцюзнина, газдувство, прошлость южнокарпатських русинов написаув еден Сокрыницькій Сирохман*, без місця, 108 с.
- Данилюк, Д. Д., 1999. *Історична наука на Закарпатті (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)*. Ужгород: Патент, 352 с.

- Загальна бібліографія Подкарпаття, 1944. Зложив Николай Лелекач и Иван Гарайда, Унгвар, 148 с.
- Загальна бібліографія Подкарпаття. 2000. Зложив Николай Лелекач и Иван Гарайда / Факс. вид. Передмова Д. Данилюка. Післямова В. Падяка, Ужгород: Вид-во В. Падяка, 214 с.
- Ткачук – Ферков, О., 2002. Невідомий Йозеф Балайті та його «Опис Мукачеве», *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, Ужгород, Вип. 7, с. 142–148.
- Ткачук, О., 1998. А. Годинка (1864 – 1946) як історик передвоєнного Закарпаття, *Українські землі в роки Другої Світової війни. Науково-методичний збірник*, Ужгород, с. 180–183.
- Ткачук, О., 1999. Проблема заселення та початковий період історії русинів Закарпаття в науковій спадщині А. Годинки (1864 – 1946), *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, Вип. 3, Ужгород, с. 154–159.
- Туряниця, Ю., 1993. *Антон Годинка – збирач народних пісень Закарпаття*, Ньиредьгаза, 40 с.
- Удварі, І., 2000. *Образчики з історії пудкарпатських русинів XVIII. Столітє*, Ужгород: Вид-во В. Падяка, 340 с.
- Удварі, І., 2004. Русинські глаголы – гунгаризми у Глаголници А. Годинки, *Русинський світ / Ruszin világ*, січень, с. 9.
- Удварі, І., 1989. Историография Русиних XVIII століття, *Думки з Дунаю. Літопис Союзу Русиних и Українцях Горватской в Редакції Новей Думки.* / Ред. Костелник В., Вуковар, с. 263–303.
- Удварі, І., 1992. Сто карпатських діамантів, *Тиса*, № 1-2, с. 122–125.
- Удварі, І., 1992а. *Антоній Годинка – дослідник історії русинів: 1864 – 1946*, Ньиредьгаза, 14 с.
- Удварі, І., 2003. Антоній Годинка Книга кириличних документів Русинів Мадярщини, *Русинський світ / Ruszin világ*, листопад, с. 9–10.
- Фенич, В. І., 2005. Заснування Мукачівської єпархії у XV ст.: історіографічні міфи та історичні реалії, *Carpatica – Karpatika*, Вип. 32, Ужгород, с. 168–184.
- Фенич, В. І., 2020. Під юрисдикцією Егера: канонічно-правове становище Мукачівських єпископів русинів у 1491 – 1646 роках, *Науковий записки Богословсько-історичного науково-дослідного центру імені архімандрита Василя (Пронина)*, Вип. 7, Ужгород, с.101–150.
- Фенич, В. І., 2022. Визнання Мукачівської єпархії римським престолом (1655 р.) та королем Угорщини (1659 р.) Католицькою церквою грецького обряду, *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, Вип. 2 (47), Ужгород, с. 87–106. DOI: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.2\(47\).2022.266858](https://doi.org/10.24144/2523-4498.2(47).2022.266858).
- Ферков, О. В., 2005. Українсько-угорські зв'язки у науковому доробку Антонія Годинки, *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, Вип. 14, Ужгород: Вісник Карпат, с. 41–46.
- Ферков, О. В. 2006. Українсько-угорські зв'язки періоду середньовіччя в угорській історіографії другої половини XIX – початку XX ст., *Україна-Угорщина: спільне минуле та сьогодення*. Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 14–16 квітня 2005 р.), Київ, с. 95–104.
- Ферков, О. В. 2012. Краще дослідження північно-східних комітатів середньовічної та ранньомодерної Угорщини в угорській історіографії другої половини XIX – початку XX ст. *Науковий вісник. Одеський національний економічний університет*. Всеукраїнська асоціація молодих науковців, № 15 (167), Одеса, с. 238–251.
- Ферков, О., 2004. Духовне життя русинів у спадщині Антонія Годинки, *Історична школа професора Володимира Задорожного. Науковий збірник*. Вип. 2, *Carpatica – Karpatika*, Вип. 30, Ужгород: Вид-во «Гражда», с. 63–72.
- Штерр, Д. І. 2012. Між сакральними обов'язками і профанними можливостями: соціальні взаємини пасторів та пастви Мукачівської греко-католицької єпархії у другій половині XVIII – першій половині XX ст., *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, Вип. 28, Ужгород, с. 3–12.

Reference

- Danilyuk, D. D., 1999. *Istorična nauka na Zakarpatti (kinec XVIII – persha polovina XIX st.)* [The Study of History in Transcarpathia, Late 18th to Early 19th Century], Uzhhorod: Patent, 352 s. (in Ukrainian).
- Fenysh, V. I., 2005. Zasnuvannia Mukachivskoi yeparkhii u XV st.: istoriografichni myfy ta istorychni realii. [The Establishment of the Mukachevo Eparchy in the 15th Century: Historiographical Myths and Historical Realities], *Carpatica – Karpatyka*. Vyp. 32, Uzhhorod, s. 168–184. (in Ukrainian).
- Fenysh, V. I., 2020. Pid yurysdyktsiieiu Egera: kanonichno-pravove stanovyshe Mukachivskykh yepyskopiv rusyniv u 1491 – 1646 rokakh. [Under the Jurisdiction of Eger: The Canonical and Legal Status of the Ruthenian Bishops of Mukachevo (1491 – 1646)], *Naukovy zapysky Bohoslovsko-istorychnoho nauково-doslidnoho tsentru imeni arkhimandryta Vasylia (Pronina)*. Vyp.7, Uzhhorod, s. 101–150. (in Ukrainian).
- Fenysh, V. I., 2022. Vyznannia Mukachivskoi yeparkhii rym'skym prestolom (1655 r.) ta korolem Uhorshchyny (1659 r.) Katolytskoiu tserkvoiu hretskoho obriadu. [Recognition of the Mukachevo Eparchy by the Holy See (1655) and by the King of Hungary (1659) as a Greek Catholic Church], *Scientific Herald of Uzhhorod University. Series: History*, Vyp. 2 (47), Uzhhorod, s. 87–106. DOI: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.2\(47\).2022.266858](https://doi.org/10.24144/2523-4498.2(47).2022.266858). (in Ukrainian).
- Ferkov, O. V., 2005. Ukrayinsko-ugorski zv'yazki u naukovomu dorobku Antoniia Godinki. [Ukrainian–Hungarian Relations in the Scholarly Works of Antoni Hodinka], *Scientific Herald of Uzhhorod University. Series: History*, Vip. 14, Uzhhorod: Visnik Karpat, s. 41–46. (in Ukrainian).
- Ferkov, O. V., 2006. Ukrayinsko-ugorski zv'yazki periodu serednovichchya v ugorskiy istoriografiiy drugoyi polovini XIX – pochatku XX st. [Medieval Ukrainian–Hungarian Relations in Hungarian Historiography, Late 19th – Early 20th Century], *Ukrayina-Ugorshina: spilne minule ta sгодennya*. Materiali mizhnarodnoyi naukovoyi konferenciyi (Kiyiv, 14-16 kvitnya 2005 r.), Kiyiv, s. 95–104. (in Ukrainian).
- Ferkov, O. V., 2012. Krayeznavchi doslidzhennya pivnichno-shidnih komitativ serednovichnoyi ta rannonovoyi Ugorshini v ugorskiy istoriografiiy drugoyi polovini XIX – pochatku XX st. [Local-Historical Research on Northeastern Counties of Medieval and Early Modern Hungary in Late 19th – Early 20th Century Hungarian Historiography], *Naukoviy visnik. Odeskij nacionalnij ekonomichnij universitet. Vseukrayinska asociaciya molodih naukovciv*, № 15 (167), Odessa, s. 238–251. (in Ukrainian).
- Ferkov, O., 2004. Duhovne zhittya rusyniv u spadshini Antoniia Godinki. [Rusyn Spiritual Life in Antoni Hodinka's Heritage], *Istorična shkola profesora Volodimira Zadorozhnogo. Naukovij zbirnik*, Vip. 2. Carpatica – Karpatika, Vip. 30, Uzhhorod: Vid-vo «Grazhda», s. 63–72. (in Ukrainian).
- Godinka A., 1935. Gramotnost i uchenost nashih svyashennikov do episkopa A. Bachinskogo. [The Literacy and Learning of Our Priests before Bishop A. Bachynskiy], *Zemledelskiy kalendar na vysokosnyj 1936 god*, Ungvar, s. 119–123. (in Rusyn).

- Godinka, A., 1941. Nashi kleriki v Trnavi ot 1722 do 1760 roku. [Our Clergy in Trnava from 1722 to 1760], *Zorya – Hajnal*, Ungvar, roch.1., ch.1/2, s. 18–19. (in Rusyn).
- Godinka, A., 1993. Pismi nashih predkiv [Songs of Our Ancestors] /Uporyadnik Turyanicya Yu., Budapesht– Uzhhorod: Intermiks, 167 s. (in Rusyn).
- Godinka, A., 1934. Yak zhili davno nashi rusyny.[Life of the Rusyns in the Past], *Zemledelskij kalendar na god 1935*, Ungvar, s. 47–49. (in Rusyn).
- Godinka, A., 1944. Episkop Mihail Manuil Olshavskij o religijnom polozhennju svoej diocezii. [Bishop Mihail Manuil Olshavskiy on the Religious Situation of His Diocese], *Literaturna nedelya*, Ungvar, r. 4., ch.10, s. 177–188. (in Rusyn).
- Godinka, A., 2000. *Utcyuznina, gazdovstvo, proshlost yuzhnokarpatskyh rusinov napisauv yeden Sokyrmickij Sirohman* [Settlement, Economy, and History of the Subcarpathian Rusyns, Written by Yeden Sokyrmickij Sirohman] / Pidgot. I. Udvari. Reprintne vid., Niredgaza: IMI PRINT KFT, 103 + 33 s. (in Rusyn).
- Godinka, A., b.d. *Utcyuznina, gazdovstvo, proshlost yuzhnokarpatskyh rusinov napisauv yeden Sokyrmickij Sirohman*. [Settlement, Economy, and History of the Subcarpathian Rusyns, Written by Yeden Sokyrmickij Sirohman], bez miscya, 108 s. (in Rusyn).
- Hodinka Antal *Emlekkönyv*, 1993. [Hodinka Antal Commemorative Volume. Studies in Honor of Hodinka Antal]. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére / Szerk. Udvari Istvan, Nyiregyhaza, 455 p. (in Hungarian).
- Hodinka, Antal, 1887. *Egyházunk küzdelme a boszniai bogomil eretnekekel*. [The Church's Struggle against the Bosnian Bogomil Heresy], Budapest: Stephaneum, II., 114 p. (in Hungarian).
- Hodinka, Antal, 1891. *A szerb tortenelem forrasai es elso kora*. [The Sources of Serbian History and Its Early Period], Budapest: Atheneum, 66 p. (in Hungarian).
- Hodinka, Antal, 1896. Jelentes a rutenek Uniojarol. [Report on the Union of the Ruthenians], *Akademiai Ertesito*, № 9, p. 497–499. (in Hungarian).
- Hodinka, Antal, 1900. Die Ruthenen. [The Ruthenians]. *Die Osterreichisch-uhgarische Monarchie in Wort und Bild*. Bd.5., Ungarn 2., Wien: Hof - und Staatsdruck, p. 401–418. (in Deutsch).
- Hodinka, Antal, 1909. *A munkacsi gorogkatolikus puspokseg tortenete*. [The History of the Greek Catholic Diocese of Munkács], Budapest: MTA, VIII+856 p. (in Hungarian).
- Hodinka, Antal, 1911. *A munkacsi gorogkatolikus puspokseg okmanytara*. [The Document Archive of the Greek Catholic Diocese of Mukachevo] I kot. (1458 – 1715), Ungvar, 668 p. (in Hungarian).
- Hodinka, Antal, 1918. *Adalekok az Ungvari var es tartomanya es Ungvar varos tortenetehez*. [Contributions to the History of Ungvár Castle and Its Province, and the City of Ungvár], Ungvar: Unio ny., 101 p. (in Hungarian).
- Hodinka, Antal, 1918a. *Gens fidelissima. II Rakoczi Ferenc beregmegyei ruten jobbagyai az 1703 – 1711 szabadsagharcban*. [Gens Fidelissima: The Ruthenian Serfs of Bereg County in Francis II Rákóczi's War of Independence, 1703 – 1711], Ungvar: Unio ny., 29 p. (in Hungarian).
- Hodinka, Antal, 1923. *A karpataljai rutenek lakohelye, gazdasaguk es multjuk*. [The Habitat, Economy, and Past of the Ruthenians in Subcarpathia], Budapest, 48 p. (in Hungarian).
- Hodinka, Antal, 1937. *II Rakoczi Ferenc es a "Gens fidelissima"*. [Francis II Rákóczi and the "Gens Fidelissima"], Pecs: Dunantul, Peci egyetem kiadványa, 64 p. (in Hungarian).
- Hodinka, Antal, 1942. *Adalekok Pecs varos tortenetehez 1686 – 1701*. [Addenda to the History of the City of Pécs, 1686 – 1701], Pecs: Dunantul, Peci egyetem kiadványa, 31 p. (in Hungarian).
- Hodinka, Antal, 1999. *Adalekok az Ungvari var es tartomanya es Ungvar varos tortenetehez*. [Contributions to the History of Ungvár Castle and Its Province, and the City of Ungvár], Ungvar: KMKSz, 106 p. (in Hungarian).
- Perenyi, Jozsef, 1965. Emlekezés Hodinka Antalrol. [Commemoration of Hodinka Antal], *Szazadok*, 6, p.1403. (in Hungarian).
- Revai Nagy *Lexikona: az ismeretek encyklopediaja*. [Révai's Great Lexicon: An Encyclopedia of Knowledge]. 1914. X kot., Budapest: Revai, p. 164. (in Hungarian).
- Shterr, D. I., 2012. Mizh sakralnymy oboviazkamy i profannymy mozhlyvostiamy: sotsialni vzaiemnyy pastoriv ta pastvy Mukachivskoi hreko-katolytskoi yeparkhii u druhii polovyni XVIII – pershii polovyni XX st. [Between Sacred Duties and Secular Opportunities: Social Relations Between Pastors and the Flock of the Mukachevo Greek Catholic Eparchy in the Second Half of the 18th – First Half of the 20th Century], *Scientific Herald of Uzhhorod University. Series: History*, Vyp. 28, Uzhhorod, s. 3–12. (in Ukrainian).
- Sziklay, Laszlo, 1978. Hodinka Antal a magyar szlavisztika uttoroje (1864 – 1946). [Hodinka Antal, Pioneer of Hungarian Slavistics], *Filologiai kozlony*, p. 223–226. (in Hungarian).
- Tkachuk – Ferkov, O., 2002. Nevidomij Jozhef Balajti ta jogo «Opis Mukacheva». [The Unknown Jozsef Balajti and His "Description of Mukachevo"], *Scientific Herald of Uzhhorod University. Series: History*, Uzhhorod, Vip. 7, s. 142–148. (in Ukrainian).
- Tkachuk, O. 1998. A. Godinka (1864 – 1946) yak istorik peredvoyennogo Zakarpattya. [A. Godinka (1864 – 1946) as a Historian of Pre-War Transcarpathia], *Ukrayinski zemli v roki Drugoyi Svitovoyi vjny. Naukovo-metodichnij zbirnik*, Uzhhorod, s. 180–183. (in Ukrainian).
- Tkachuk, O., 1999. Problema zaselennya ta pochatkovij period istoriyi rusiniv Zakarpattya v naukovij spadshini A. Godinki (1864 – 1946). [The Problem of Settlement and the Early Period of the History of the Rusyns of Transcarpathia in the Scholarly Legacy of A. Godinka (1864 – 1946)], *Scientific Herald of Uzhhorod University. Series: History*, Vip. 3, Uzhhorod, s. 154–159. (in Ukrainian).
- Turyanicya, Yu., 1993. *Anton Godinka – zbirach narodnih pisen Zakarpattya*. [Anton Godinka – Collector of Folk Songs of Transcarpathia], Niredgaza, 40 s. (in Ukrainian, in Rusyn).
- Udvari, I. 2004. Rusinski glagoly – gungarizmy u Glagolnici A.Godinky. [Rusyn Verbs – Hungarianisms in A. Godinka's Glagolitic Studies], *Rusinskyj svit / Ruszin vilag*, sichen, s. 9. (in Rusyn).
- Udvari, I., 1989. Istoriohrafija Rusinoh XVIII stolitiya. [Historiography of the Rusyns in the 18th Century], *Dumki z Dunayu. Litopis Soyuzu Rusinoh i Ukrayincih Gorvatskoj v Redakcii Novej Dumki*. / Red. Kostelnik V. Vukovar, s. 263–303. (in Ukrainian).
- Udvari, I., 1992. Sto karpatskih diamantiv. [One Hundred Carpathian Diamonds], *Tisa*, № 1-2, s. 122–125. (in Rusyn).
- Udvari, I., 1992a. *Antonij Godinka – doslidnik istoriyi rusiniv: 1864 – 1946*. [Antoni Godinka – Researcher of Rusyn History: 1864 – 1946], Niredgaza, 14 s. (in Rusyn).
- Udvari, I., 2000. *Obrazchiki z istoriyi pudkarpatskih rusinuv XVIII. stolyitye*. [Illustrations from the History of Subcarpathian Rusyns in the 18th Century], Uzhhorod: Vid-vo V. Padyaka, 340 s. (in Ukrainian).

Udvari, I., 2003. Antonij Godinka Kniga kirilichnyh dokumentov Rusinuv Madyarshiny. [Antoni Hodinka: Book of Cyrillic Documents of the Rusyns of Hungary], *Rusinskyj svit / Ruszin vilag*, listopad, s. 9–10. (in Rusyn).

Vibrani rukopisi Antoniya Godinki, 1992 / Hodinka Antal valogatott keziratai [Selected Manuscripts of Antal Hodinka]. / Szerk. Udvari Istvan. Vasvari Pal tarsasag fuzetei.11, Nyiregyhaza, 189 p. (in Hungarian, in Rusyn).

Vojtovich, L. V., 2009. «Bavarskij geograf»: sprobа etnolokalizaciyi naseleennyа Centralno-Shidnoyi Yevropi IX st. [“Bavarian Geographer”: An Attempt at Ethnolocalization of the Population of Central-Eastern Europe in the 9th Century], *Ukrayinskij istorichnij zhurnal*, № 5, s. 12–34. (in Ukrainian).

Zagalna bibliografiya Podkarpattya, [General Bibliography of Subcarpathia], 1944. Zlozhiv Nikolaj Lelekach i Ivan Garajda, Ungvar, 148 s. (in Rusyn).

Zagalna bibliografiya Podkarpattya. [General Bibliography of Subcarpathia], 2000. Zlozhiv Nikolaj Lelekach i Ivan Garajda / Faks. vid. Peredmova D. Danilyuka. Pisylyamova V. Padyaka, Uzhhorod: Vid-vo V. Padyaka, 214 s. (in Ukrainian, in Rusyn).

Oksana Ferkov

Candidate of History, Docent; Docent of the Department of the Archaeology,
Ethnology and Cultural Studies,
SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

THE SCIENTIFIC HERITAGE OF ANTAL HODYNKA (1864 – 1946) IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF LOCAL HISTORY RESEARCH IN TRANSCARPATHIA (TO THE 80TH ANNIVERSARY OF THE SCIENTIST'S DEATH)

The article examines the scholarly legacy of Antal Hodinka (1864 – 1946) in the context of the development of local-historical research in Transcarpathia. The author provides biographical information on the scholar and traces the stages in the formation of his research interests. The main works representing the Rusyn-related themes in Hodinka's legacy are analyzed. Particular attention is given to his extensive use of archival sources as well as to Hodinka's contribution to introducing historical documents from the history of the Greek Catholic Diocese of Mukachevo into scholarly circulation. The author notes that, despite certain inaccuracies, the value of Hodinka's works lies in the systematization and incorporation of a substantial body of sources and documents into academic use, enhancing their relevance for contemporary researchers. It is important to note that the scholar did not aim at a direct study of the economic life of the population, but considered it within the broader context of other historical phenomena. His works on the economy and social relations, which he himself described as brief notes, contain valuable source-based and statistical data that can complement already known facts about the history of Transcarpathia and its population. Among all areas of Hodinka's research, his local-historical study of the history of the Greek Catholic Diocese of Mukachevo stands out as particularly vivid and comprehensive. It is through this work that the scholar was able to represent the specific characteristics of the history of the Rusyn counties of Hungary in a holistic manner. The available source base and historiographical material indicate the need for further processing of Hodinka's manuscript materials and a deeper analysis of his local-historical and source-critical approaches. Special attention should be given to preserving the memory of this extraordinary scholar: in Hungary, his name is borne by the Rusyn Association of the Intelligentsia, which acknowledges his role in the development of Rusyn studies and the national-cultural life of the community, while in Ukraine, since 2001, the Antal Hodinka Research Center for Linguistics has been operating in Berehove, focusing on the study of linguistic and cultural processes in the region. The article emphasizes the significance of Hodinka's legacy for contemporary Ukrainian historical scholarship, particularly in local-historical and source-critical studies, and demonstrates its potential for rethinking the history of the population, cultural development, and social processes in Transcarpathia.

Keywords: A. Hodinka, Transcarpathia, local history, historiography, Mukachevo Diocese, Rusyns, Uzhhorod Union of 1646.

Конфлікт інтересів

Авторка заявляє, що не має конфлікту інтересів щодо даного дослідження, включаючи фінансовий, особистий, авторський або будь-який інший, який міг би вплинути на дослідження, а також на результати, представлені в даній статті.

Фінансування

Дослідження було проведено без фінансової підтримки.

Доступність даних

Усі дані доступні в цифровій або графічній формі в основному тексті рукопису.

Використання штучного інтелекту

Авторка підтверджує, що при створенні даної роботи вона не використовувала технології штучного інтелекту.

Статус статті:

Отримано: 08.02.2026 Прийнято: 09.03.2026 Опубліковано: 15.04.2026
Creative Commons Attribution NonCommercial ShareAlike License (CC BY-NC-SA 4.0)
ISSN 2523-4498 (Print) ISSN 2786-6513 (Online)